

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2), 485-498

Geliş Tarihi:09.11.2020 Kabul Tarihi:25.12.2020

Yayın:Temmuz-Aralık 2020 Yayın Tarihi:31.12.2020

<https://doi.org/10.30561/sinopusd.823641>

<https://dergipark.org.tr/sinopusd>

İBN HAZM'A GÖRE HZ. MUHAMMED'İN NÜBÜVVETİNİN İSPATI

İbrahim TOPRAK*

Öz

Bu makalede, Zâhirî bir alim olan İbn Hazm'ın (v. 456/1064) Hz. Muhammed'in (sav) nübüvvetini kanıtlamada kullandığı yöntem ele alınmıştır. O, Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlarken mucizelerini ve sîretini delil kabul etmiştir. Mucizede tehadîf (meydan okuma) şartı aramayan İbn Hazm, kerâmeti de kabul etmeyerek nübüvvetin ispatında mucizenin gücünü korumak istemiştir. O, mucizeyi nübüvvetin kanıtlanmasında gerekli görmesine karşın bir yandan da Hz. Peygamber'in eşsiz yaşantısının, nübüvvetini başka hiçbir delile ihtiyaç bırakmayacak şekilde ispatladığını söyler. İbn Hazm'ın, dönemin kelâmında nübüvvetin doğrulanmasında pek fazla kullanılmayan sîret delilini kullanmış olması dikkate değerdir. Ayrıca onun kendisini Ehl-i Sünnet içerisinde kabul etmesine karşın herhangi bir kelâm ekolünü takip etmemesi ve zaman zaman Mu'tezile'nin görüşleri ile uyumlu fikirlere sahip olması özgülüğünü göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, İbn Hazm, Nübüvvetin ispatı, Mucize, Sîret.

Proof of Muhammad's Prophethood According to Ibn Hazm

Abstract

In this article, the method used by Ibn Hazm (d. 456/1064), a Zahiri scholar, to prove Muhammad's (pbuh) prophethood is discussed. While proving the prophethood of Muhammad,

* Dr., Sinop Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri, itoprakilhyt@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3877-5525>.

he accepted his miracles and life as evidence. Ibn Hazm, who did not seek the condition of tahaddî (challenge) in miracle, did not accept the karamah and wanted to preserve the power of miracle in proof of prophethood. He says that although he considers miracle necessary to prove prophethood, Muhammad's unique life proved his prophethood in a way that leaves no need for any other evidence. It is noteworthy that Ibn Hazm used the proof of the sîra, which was not used much in kalam in the verification of prophethood during his time. In addition, the fact that he accepts himself within the Ahl al-Sunnah but does not follow any school of kalam and sometimes has ideas compatible with the views of Mu‘tazilah shows his originality.

Keywords: Kalam, Ibn Hazm, Proof of prophethood, Miracle, Sîra.

Giriş

İlk kaleme alınan kelâm eserlerinde nübüvvet bahisleri çok az yer tutmaktadır. Ancak fetihler sonucu İslâm dininin geniş bir alana hâkim olması sonrasında çeşitli inanç gruplarıyla etkileşimde bulunulması, inanç alanında pek çok sıkıntıya yol açmış ve nübüvveti inkâr eden gruplarla mücadeleyi gerekli hale getirmiştir. Bu durum kelâm âlimlerinin nübüvvetin temellendirilmesine ve ispatına ağırlık vermelerine neden olmuştur. Böylece mütekellimler gerek müstakil teliflerle gerekse kelâm kitaplarında nübüvvet konularını detaylıca ele almışlardır.¹

Kelâm kaynaklarında nübüvvet meselesi ele alınırken önce nübüvvetin gerekli oluşu ortaya konulmuş ardından Hz. Peygamber'in nübüvveti ispatlanmaya çalışılmıştır. Peygamberliği ispatlamada mütekellimlerin en çok kullandıkları delil mucizedir. Bununla birlikte kimi âlimler tarafından peygamberin yaşantısı ve üstün ahlâkı da nübüvveti ispat etmede delil kabul edilmiştir.² Bu yöntemi kullanan âlimlerden

¹ Bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “Delâilü'n-Nübüvve”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c. IX, s. 115-116.

² Bkz. Ebû Osman Amr b. Bahr el-Câhız, *Hucecü'n-Nübüvve*, (Nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Mısır 1979, c. III, s. 280-281; Ebu Mansur Mâtürîdî, *Kitâbu't-Tevhîd*, (Thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Arûçî), İSAM Yayınları, Ankara 2005, s. 295-296, 314-317; Ebu'l-Muîn en-Nesefî, *Tabsiratü'l-Edille fî Usûli'd-Dîn*, (Thk. Hüseyin Atay-Ş. Ali Düzgün), DİB Yayınları, Ankara 2003, c. II, s. 52-61; Fahreddin Râzî, *Muhassal*, (Nşr. Eşref Altaş), Klasik Yayınları, İstanbul 2019, s. 187; Salih Sabri Yavuz, *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*, Pınar Yayınları, İstanbul 2012, s. 200-222; Recep Önal, “Vahiy ve Nübüvvet”, *Sistemantik*

birisi Zâhirî mezhebinin en önemli ismi olan İbn Hazm'dır. O da mütekellimlerde olduğu gibi önce nübüvvetin gerekliliğini ortaya koymuş,³ ardından Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlamaya gayret etmiştir. O, Hz. Peygamber'in Kur'ân mucizesinden, hissî mucizelerinden, önceki ilahi kitaplarda müjdelenmiş olmasından, gayba dair haberler vermesinden ve sîretinden hareket etmiş, sadece yaşantısının bile peygamberliğini kanıtlamaya yetecek kadar güçlü bir delil olduğunu savunmuştur.

İbn Hazm kendisini Ehl-i Sünnet içerisinde konumlandırmasına karşın herhangi bir kelâmî grubun takipçisi olmamış, Sünnî kelamcılara eleştirilerde bulunmuş⁴ hatta yer yer Mu'tezile'nin görüşlerine uygun fikirler serdetmiştir. Örneğin Ehl-i Sünnet âlimlerinin çoğu kerâmeti peygamberin mucizelerinden kabul etmelerine karşın o, Mu'tezile'nin genelinde olduğu gibi⁵ mucizenin ispat gücünün azalmaması adına kerâmeti kabul etmemiştir. Ayrıca o, peygamberin yaşantısının da nübüvvetini tek başına kanıtlayabilecek bir delil olduğunu iddia ederken Sünnî alimlerin çoğu nübüvvetin ispatının ancak mucize ile mümkün olduğunu düşünmüşlerdir. Bu farklılıkları göz önünde bulundurduğumuzda onun peygamberliği kanıtlamaya

---

Kelâm, (Ed. Mehmet Evkuran), Bilay Yayınları, Ankara 2019, s. 195-198. Ayrıca bu konuya dair yapılmış doktora çalışması için bkz. İbrahim Toprak, *Hz. Muhammed'in Nübüvvetine Delil Olan İnsani Özellikler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2020.

³ İbn Hazm'ın Nübüvvetin gerekliliğine dair görüşleri için bkz. Ebû Muhammed Ali b. Ahmed İbn Hazm, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâ ve'n-Nihâl*, (Çev. Halil İbrahim Bulut), YEK Yayınları, İstanbul 2017, c. I, s. 342-348. Ayrıca bkz. Ulvi Murat Kılavuz, "İbn Hazm'da Nübüvvet Tasavvuru", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt: XXIV, Sayı: 1, s. 2-7.

⁴ İbn Hazm'ın Eşârî kelamcılara yönelttiği eleştiriler için bkz. Cağfer Karadaş, "İbn Hazm ve Eş'arîlik Eleştirisi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, Cilt: XVIII, Sayı:1, s. 89-102; Murat Serdar, "İbn Hazm'ın Eş'arî Kelâmına Yönelik Eleştirileri", *Uluslararası İmam Eş'arî ve Eş'arîlik Sempozyumu Bildirileri*, (Ed. Cemalettin Erdemci-Fadil Aygün), Beyan Yayınları, İstanbul 2015, c. II, s. 89-120.

⁵ Bkz. Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğnî fi Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl*, (Thk. Hudr Muhammed Nebha), Beyrut 2012, c. XV, s. 231-235; Seyyid Şerif Cürçânî, *Şerhu'l-Mevakıf*, (Çev. Ömer Türker), YEK Yayınları, İstanbul 2015, c. III, s. 545-547. Geniş bilgi için bkz. Kevser Demir Bektaş, *Mu'tezile ve Keramet*, Endülüs Yayınları, İstanbul 2019.

dair görüşlerini açıklamak ve değerlendirmek Sünnî çizgiden farklı düşündüğü noktaları oraya çıkarmak açısından anlamlı olacaktır.

İbn Hazm'ın kelâmi görüşlerinin ele alındığı bazı çalışmalarda Hz. Peygamber'in nübüvvetinin ispatına kısaca değinilmiştir.⁶ Onun nübüvvet düşüncesinin ele alındığı bir makalede ise nübüvvetin imkânı, gerekliliği, nübüvveti ispatlamada mucizenin rolü, peygamberlerin ismet sıfatı ve kadınların peygamberliği gibi konulardaki görüşleri incelenmiştir.⁷ Fakat yapılan çalışmalarda İbn Hazm'ın Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispat etme yöntemine çok az yer verilmiş ve onun sîretini, üstün ahlâkını nübüvvetini kanıtlamada yeterli bir delil gördüğüne değinilmemiştir.⁸ Bu bakımdan, İbn Hazm'ın nübüvvet anlayışını ortaya koymada önemli bir yere sahip olan Hz. Peygamber'in nübüvvetinin ispatına dair görüşlerini incelemek yerinde olacaktır. Çalışmamızda onun Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlamada kullandığı delilleri “Nübüvvetin İspatında Mucize'nin Rolü” ve “Nübüvvetin İspatında Sîret'in Rolü” başlıkları altında inceleyeceğiz.

1. Nübüvvetin İspatında Mucize'nin Rolü

İslam bilginleri nübüvvetin ispatında mucizenin gerekliliğine dair farklı görüşler⁹ öne sürmüşlerse de büyük çoğunluğu mucizeyi zorunlu görmüştür.¹⁰ Peygamberlik iddiasında bulunan bir kimsenin doğru söyleyip söylemediğinin ancak kesin

⁶ Bkz. Murat Serdar, *İbn Hazm'ın Kelami Görüşleri*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014, s. 221-223; Yusuf Şevki Yavuz, “İbn Hazm (İtikadî Görüşleri)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c. XX, s. 54.

⁷ Kılavuz, “İbn Hazm'da Nübüvvet Tasavvuru”, s. 1-31.

⁸ Bkz. Serdar, *a.g.e.*, s. 221-223; Kılavuz, “İbn Hazm'da Nübüvvet Tasavvuru”, s. 1-31.

⁹ Nübüvvetin ispatlanmasında mucizeyi gereksiz gören âlimler olduğu gibi zorunlu kabul edip bunun yanında başka deliller öne sürenler de olmuştur. Detaylı açıklama için bkz. Halil İbrahim Bulut, *Nübüvvetin İspatında Mucize*, Araştırma Yay., Ankara 2016, s. 105-117.

¹⁰ Bkz. Ebu Bekir Muhammed Bâkılânî, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar*, (Çev. Adil Bebek), Rağbet Yayınları, İstanbul 1998, s. 70-71; Nureddîn Sâbûnî, *el-Kifâye fi'l-Hidâye*, (Thk. Muhammed Aruşi), İstanbul 2012, s. 184-185, 189. Ayrıca bkz. Osman Karadeniz, *İlim ve Din açısından Mucize*, İFAV Yayınları, İstanbul 2018, s. 165.

deliller ile bilinebileceğini belirten İbn Hazm da mucizeyi nübüvvetin ispatında gerekli görmüş, peygamberin elinde gerçekleşen ve gerçekte Allah'ın fiili olan mucizelerin nübüvveti kanıtlamadaki önemine dikkat çekmiştir. Nitekim ona göre, peygamberlik iddiasının ardından iddia sahibinin elinde gerçekleşen mucize sayesinde, o kimsenin Allah tarafından görevlendirildiği ve vahiy vasıtasıyla Allah'tan haber verdiği hususlarda doğru söylediği kesin bir şekilde bilinir. Bir şeyin tabiatında değişiklik meydana getirebilme ancak Allah'ın kudretinde olan bir iştir. Dolayısıyla tabiatlarda değişikliğe yol açan bir fiille karşılaşıldığında bunun failinin Allah olduğu bilinir. Hem bizzat şahit olanlar hem de olmayanlar için mucizeler haktır, nübüvvetin kesin delilidir. Zira mucizeler, yalan söylemek üzere bir araya gelemeyecek topluluklardan gelen haberlerdir.¹¹

Mucize göstermenin peygamberlik iddia eden kimsenin Allah'ın elçisi olduğunu kesin bir şekilde ispatladığını düşünen İbn Hazm, mucizenin sihir vb. şeylerden nasıl ayırt edileceği hususuna da açıklık getirmiştir. Ona göre sadece Allah, yoktan meydana getirme gücüne sahip olduğundan ve insanlar eşyanın tabiatında bir değişiklik meydana getiremediklerinden peygamberler eliyle gerçekleşen mucizeler insanlar tarafından gerçekleştirilen sihir vb. işlerden ayırt edilebilir. İşte büyük bir ordunun huzurunda Hz. Peygamber'in parmaklarından suyun fışkırması, asanın ejderhaya dönüşmesi, kütüğün inlemesi, çürüyüp sadece kemikleri kalan ölülerin diriltilmesi gibi mucizeler insanın gücünü aşan olağanüstü durumlardır.¹²

Görüldüğü gibi İbn Hazm insanın güç yetiremeyeceği bir iş olan mucizeyi peygamberliği ispatlamada gerekli görmüş ve mucize ile sihir vb. hadiselerin birbirinden nasıl ayırt edileceğini açıklamıştır. Bu açıklamalardan sonra onun Hz. Peygamber'in nübüvvetini kanıtlamada kullandığı mucizelere geçebiliriz.

---

¹¹ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. I, s. 348-352, c. III, s. 600; a. mlf., *el-Usûl ve'l-Furû*, (Nşr. Âtîf Muhammed el-İrâkî-Süheyri Fazlullah Ebû Vâfiye-İbrahim İbrahim Hilâl), Dâru'n-Nehdati'l-Arabiyye, Kahire 1978, c. I, s. 181-185.

¹² İbn Hazm, *el-Fasl*, c. I, s. 356-360; a. mlf., *el-Usûl ve'l-Furû*, c. II, s. 303.

1.1. Kur'ân Mucizesi

İbn Hazm, Kur'ân'ın Hz. Peygamber'in nübüvvetinin ispatında en büyük ve kalıcı mucizesi olduğunu belirtir.¹³ O, Hz. Peygamber'in Kur'ân ile Arapların tamamına meydan okumasına karşılık onların muarazada bulunamadığını ve aciz kalmalarından dolayı onu öldürmek için çabaladıklarını belirtmiştir. Ona göre Arapların ve onların ardından gelen diğer belâgat sahibi kimselerin Kur'ân'a muaraza etmekten âciz kalmalarının nedeni Kur'ân'ın belâgat noktasında zirvede olması değildir. Burada kastedilen aciz bırakma, Allah'ın Kur'ân'ın bir benzerini getirebilme gücünü tamamen onlardan kaldırmasıdır.¹⁴ O bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Bunu tıpkı bir kimsenin, diğer insanlardan daha güçlü olmadığı halde, ‘Ben, bugün bu yolda yürüyeceğim. Benden sonra hiç kimse orada yürümeye güç yetiremeyecektir’ demesi gibidir. Şayet söz konusu yolda yürümekten âciz kalmak, yolun güçlüğünden ya da yürüyenin kuvvetinden dolayı olmuş olsa idi, elbette bu acizlik ne bir ayet ne de bir mucize olurdu.”¹⁵

Görüldüğü üzere İbn Hazm, Kurân'ın i'câzı konusunda Sarfe olarak bilinen teoriyi benimsemiştir. Bu teoriye göre belâgat yönünden Kur'ân'ın bir benzerinin meydana getirilmesini sağlayacak güç inkârcılarda vardı fakat Allah onların bu gücü kullanmalarına engel olmuştur.¹⁶

İbn Hazm'a göre Kur'ân'ın mucizevi tarafı nazmı değil, kendinden önceki ilahi kitaplar gibi Allah'ın emirlerini ve bazı gaybî haberleri içinde barındırmasıdır. Bu düşüncesinden hareketle onun bu konuda Mu'tezile'nin ilk isimlerinden olan Nazzâm (ö. 231/845) ile aynı görüşü benimsediğini söyleyebiliriz. Ancak Nazzâm'ın

¹³ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. I, s. 460.

¹⁴ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. I, s. 446, c. II, s. 286.

¹⁵ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. I, s. 446.

¹⁶ Bu teoriye dair geniş bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, “Sarfe”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, c. XXXVI, s. 140-141; Fethi Ahmet Polat, “Bir İ'câz'îl-Kur'ân İddiası: Sarfe” *Marife*, 2004, Cilt: III, Sayı: 3, s. 197, 200-201.

onun aksine nübüvvetin ispatında hissî mucizeleri delil kabul etmediğini de ifade etmeliyiz.¹⁷

Hz. Peygamber'in önceki ilahi kitaplarda müjdelenmiş olmasını da nübüvvetinin delilleri arasında zikreden İbn Hazm, "*Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu (Peygamberi) kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi tanır*lar"¹⁸ ayetinde Allah Tealâ'nın Tevrat'ta ve İncil'de son peygamberin sıfatlarını açıkladığını dolayısıyla Yahudi ve Hıristiyanların Hz. Peygamber'i özelliklerinden tanıdıkları halde hakikati gizlediklerini dile getirmiştir.¹⁹

1.2. Hissî Mucizeler

İbn Hazm Hz. Peygamber'in hissî mucizelerini de nübüvvetinin delillerinden saymıştır. O, eserlerinde pek çok hissî mucizeye yer vermiştir. Bu mucizelerin bazıları şunlardır:

"İnşikak-ı kamer, Tebük pınarının günümüze kadar aynı şekilde kaynaması, ordunun huzurunda parmaklarından suyun kaynaması/akması, kalabalıklar huzurunda birçok sefer az bir yemek ile büyük kalabalıkları doyurması, Haşimoğullarına ve Muttaliboğullarına yazılı sahfedeki yazıların tamamının Allah Tealâ'nın esmâsı hariç bir kurtçuk tarafından yenildiğini haber vermesi, ordunun huzurunda Bedir ehline kâfirlerin düşecekleri yerleri mevki mevki göstermesi, Tufeyl b. Amr ed-Devsî'nin kamçısında bir parıltının hasıl olması, topluluğun huzurunda hurma kütüğünün inlemesi, Erbed'i kendisinden uzaklaştırması, Câbir'i borçlularından kurtarması, Hz. Ömer'in (Hz. Peygamber'in emriyle) dört yüz atlıya yanındaki az bir hurmayı azık olarak vermesi fakat hurmanın azalmaması; Hevâzin topluluğu üzerine toprak saçması ve saçtığı toprağın onların gözlerine isabet etmesi; Kureyş'ten yüz kişinin önünden onlar görmeden çıkması aynı şekilde yine onlar görmeden mağaraya girmesi (...)"²⁰

¹⁷ Bkz. Ebu'l-Kâsım Ka'bî, *Kitâbu'l-Makâlât*, (Thk. Hüseyin Hansu vd.), KURAMER Yayınları, İstanbul, 2018, s. 284-285; Neseî, *Tabsira*, II/81-82; Abdulkâhîr Bağdâdî, *Usûlu'd-Dîn*, (Thk. Muhammed Şemseddîn), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002, s. 209.

¹⁸ Bakara, 2/146; En'âm, 6/20.

¹⁹ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. II, s. 772.

²⁰ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. I, s. 1018-1022.

İbn Hazm'a göre Hz. Peygamber'in elinde gerçekleşen tüm olağanüstülükler tehdâdî özelliği taşıyan ya da taşımasının mucizedir.²¹ Nitekim ona göre mucizede tehdâdî şartı aranması durumunda Hz. Peygamber'in meydan okuma sonucu gerçekleşen mucizeleri yani Kur'ân, Yahudileri ölümü temenni etmeye davet etmesi ve ayın yarılması hadiseleri dışında bir mûcizesi kalmazdı.²²

O, Hz. Peygamber'e ait olan, bir ölçek arpa ile yüzlerce insanı defalarca doyurması, parmaklarından akan az miktardaki suyla binlerce insanın susuzluğunu gidermesi, kütüğün inlemesi vb. hissî mucizelerin tehdâdî özelliği taşımadığı için Eş'arîler'in tamamı tarafından nübüvvetine delil kabul edilmediğini belirtir ve bu kelâm ekolüne birtakım eleştirilerde bulunur. Hz. Peygamber'in sadece kendisiyle kâfirlere meydan okuduğu şeyin mucize olabileceği görüşünün Eş'arîler tarafından uydurulduğunu ve bu konuda onların müslümanların tamamına muhalefet ettiklerini iddia eder.²³ Ancak her ne kadar mütekellimlerin pek çoğu tehdâdîyi mucizenin şartlarından kabul etseler de²⁴ Hz. Peygamber'e ait olan ve meydan okuma sonucu gerçekleşmeyen hissî harikaları da mucize saymışlardır.²⁵

İbn Hazm, mucize benzeri fiillerin sihirbazdan ya da salih bir kuldan sadır olmasını mümkün görmez. Zira ona göre bu konuda ne bir delil ne de sahih bir nakil vardır. Hem böyle bir şeyin gerçekleşmesi aklen de imkân dışıdır. Kaldı ki bu mümkün olsaydı, bu durumda muhâl, mümkün ve vacip eşit olurdu. Bu ise bütün hakikatleri iptal edip imkânsızların tamamını mümkün kılardı.²⁶ İbn Hazm, bu tür olayları

²¹ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. III, s. 598; a. mlf., *el-Usûl ve'l-Furû*, c. II, s. 300.

²² İbn Hazm, *el-Fasl*, c. III, s. 614.

²³ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. III, s. 564.

²⁴ Kelâmdaki mucize tanımını için bkz. İmamü'l-Harameyn Cüveynî, *Kitâbu'l-İrşâd*, (Thk. Ahmed Abdürrahim es-Sâyih), Mektebetüs-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 2009, s. 246-251; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, (Çev. İlyas Çelebi), YEK Yayınları, İstanbul 2013, c. II, s. 431-435; Fahreddin Râzî, *el-İşâre fî Usûli'l-Kelâm (Felsefî Kelâmın Temel Meseleleri)*, (Çev. Ulvi Murat Kılavuz-Serkan Çetin), Litera Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 307-317.

²⁵ Örnek olarak bkz. Mâtürîdî, *Kitâbu't-Tevhîd*, s. 295-296, 314-317; Nesefî, *Tabsira*, c. II, s. 52-6; Râzî, *Muhassal*, s. 187.

²⁶ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. III, s. 602.

peygamberlerin dışındaki kimselerin de gösterebileceğini söylemenin yol açacağı problemi şöyle dile getirir:

“Söz konusu hadiselerden herhangi birisinin salih kullar, sihirbazlar ve peygamberlerin dışındaki herhangi bir kimse için mümkün olması hâlinde, tehadînin (meydan okumanın) bir anlamı kalmaz. Şüphesiz Allah Teâlâ, nübüvvet iddiasında bulunan yalancılara eliyle de mucizeler ortaya çıkarmaya muktedirdir. Fakat yüce Allah, muktedir olduğu sair işlerden yaratmayı istemediği bir şeyi yapmadığı gibi, bunu da yapmaz.”²⁷

Anlaşıyor ki, peygamberden başkası için mucizeden söz edilemeyeceğini görüşünü benimseyen İbn Hazm, Sünnî âlimlerin çoğunluğunun aksine velîlerin gösterdiği kerâmetleri kabul etmemiş, bunları Hz. Peygamber’in mucizeleri arasında değerlendirmemiştir.²⁸

2. Nübüvvetin İspatında Sîret’in Rolü

Birbirlerine karşı savaştan, kimseye boyun eğmeyen bir topluluk olmalarına karşın Arapların; yalnız başına olan, elinde hiçbir maddî gücü bulunmayan ve kendisine tabi olacaklara hiçbir maddî kazanç vadetmeyen Hz. Peygamber’e boyun eğmelerini, aynı anne babadan doğmuş gibi kardeş olmalarını; hiçbir muhafıza ve korunaklı bir binaya sahip olmayan Hz. Peygamber’i Allah’ın düşmanlardan korumuş olmasını, hayatı süresince onun ahlâkında hiçbir değişikliğin olmayışını ve dünyaya hiçbir zaman tamah etmeyişi ve ümmî oluşunu öne çıkaran İbn Hazm, düşünen kimse için böyle bir yaşantının Hz. Peygamber’in iddiasında samimi olduğunu anlamak için yeterli olduğunu vurgulamıştır.²⁹

²⁷ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. III, s. 598.

²⁸ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. III, s. 616, 622; a. mlf., *el-Usûl ve'l-Furû*, c. II, s. 301.

²⁹ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. I, s. 1016-1032. O, Hz. Peygamber’in hayatını anlattığı *Cevamiu's-Sîreti'n-Nebeviyye* isimli eserinde Hz. Peygamber’in üstün insanî özelliklerini aktarmış, ahlâkî üstünlüklerine yer vermiştir. Bkz. İbn Hazm, *Cevamiu's-Sîreti'n-Nebeviyye*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003, s. 29-31.

Hız. Peygamber'in yaşantısının onun nübüvvetini tek başına ispatlayabilecek nitelikte bir delil olduğunu belirten İbn Hazm'ın aşağıda yer alan ifadeleri onun bu düşüncesini özetler mahiyettedir:

“Düşünen bir kimse için Hz. Muhammed'in (sav) sîreti, onu tasdik etmeyi zorunlu hale getirir. Bu sîret, onun gerçekten Allah Elçisi olduğuna şahitlik eder. Şayet Hz. Peygamber'in sîretinin dışında tek bir mucizesi olmasaydı bile bu yeterli olurdu. Onun hayatına baktığımızda, Hz. Peygamber bahsettiğimiz üzere cehâletin hâkim olduğu bir bölgede yetişmiş, okuma ve yazması olmayan bir kimseydi. İki sefer hariç, bu bölgenin dışına da çıkmamıştı. Onun seyahatlerinin ilki Şam diyarındadır. Çocuk yaşta iken amcasıyla birlikte Şam topraklarının başladığı yere kadar gitmiş ve buradan geri dönmüştü. İkincisi de yine Şam bölgesinin yakınlarına olmuştur. Orada uzun zaman kalmamış ve kavminden asla ayrı durmamıştır. Sonra Allah Teâlâ, Arapların tamamının gözetimine onu muvaffak kılmıştır. Bundan dolayı kendisini değiştirmemiş, ölünceye kadar sîreti aynen devam etmiştir. Zırhını ailesini doyurmak için -fazla değil- birkaç ölçek arpa karşılığında rehin vermiştir. Yanında dirhem ya da dinar olduğu halde asla gecelememiştir. O, bulduğunu yerde oturarak yedi, çarığının elleriyle onarırdı, elbisesinin söküğünü dikerdi ve başkasını nefesine tercih ederdi.”³⁰

Görüldüğü üzere İbn Hazm, mucizenin yanında Hz. Peygamberin sîretini de nübüvvetinin delilleri arasında değerlendirmiş hatta mucize olmadan bile bu delilin peygamberliği kanıtlamada yeterli olduğunu savunmuştur. Onun Hz. Peygamber'in nübüvvetini mucizeye gerek kalmadan yaşantısından hareketle de kanıtlamanın mümkün olduğunu söylemesi, kelimada pek kullanılmayan bir delil olması bakımından oldukça önemlidir.³¹

³⁰ İbn Hazm, *el-Fasl*, c. I, s. 1030.

³¹ Hz. Peygamber'in sîreti ile nübüvveti arasında bağ kuran ilk kişinin Ali b. Rabben et-Taberî (v. 247/861) olduğunu ifade edilir. Bkz. Ali b. Rabben et-Taberî, *ed-Dîn ve'd-Devle fî İsbâti Nübüvveti'n-Nebiyyi Muhammed (sav)*, (Thk. Âdil Nüveyhiz), Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, Beyrut 1973, s. 108-109. Bununla birlikte Câhız (v. 255/869) Hz. Peygamber'in ahlâkını ve fiillerini de nübüvvetinin delilleri arasında zikrederek, bu delili benimseyen ilk mütekellim kabul edilmiştir. (Bkz. Râzî, *Muhassal*, s. 187; Cürçânî, *Şerhu'l-Mevakıf*, c. III, s. 481). Ayrıca İbn Hazm'ın bu görüşüyle İmam Mâturîdî'ye (v. 333/944) yakın bir

İbn Hazm'ın bir yandan mucize benzeri fiilleri evliyanın, sihirbazların gerçekleştiremeyeceğini söyleyerek nübüvvetin ispatlanmasında mucize delilini bu kadar önemli görürken diğer taraftan Hz. Peygamber'in yaşantısını, üstün ahlâkını öne çıkarması başta anlamsız gelebilir. Ancak onun mucize delilini yetersiz görme yahut bu delile herhangi bir eleştiride bulunma gibi bir tutum içine girmediğini hatta nübüvvetin ispatında mucizeyi gerekli gördüğünü göz önünde bulundurduğumuzda, sîret delilini mucizeyi destekleyici bir delil olarak düşündüğünü söyleyebiliriz.

Neticede şunu ifade etmeliyiz ki peygamberin sîreti, hayatı boyunca ahlâkında bir değişikliğin olmayışı, nübüvvetini kanıtlamada önemli olsa da bu, peygamberlik iddia edilen süreçte iddiayı kanıtlayan ve ilzam edici özellikte olan bir delil değildir. Nitekim bu özellikler ilk etapta peygamberliğin ispatında değil peygambere iman edilmesinde etkili olmuştur. Kaldı ki bu delilin doğruluğunu görebilmek için peygamberlik iddia eden kişinin hayatının tamamına şahit olunması gerekir. Yani ilk etapta peygamber, gösterdiği mucize ile insanlara meydan okumalı ve peygamberliğini kanıtlamalıdır. Bu itibarla Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlik öncesi dönemden itibaren sergilediği yaşam tarzının ve üstün ahlâkının, iddiasını doğrulayan destekleyici deliller olarak görülmesi daha doğru olacaktır.³²

Sonuç

İbn Hazm'ın peygamberliğin ispatına dair düşüncesini ele aldığımız bu çalışmada, onun mucizede tehdî/mezdan okuma şartını aramayışı, kerâmeti kabul etmeyişi, Sarfe teorisini benimsemiş olması ve Hz. Peygamber'in sîretini nübüvvetini ispatlamaya yetecek kadar güçlü bir delil kabul etmesi gibi görüşlere sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

---

yerde durduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Mâtürîdî'ye göre peygamberlerin insanları benzerini getirmekten aciz bırakan mucizeleri ve açık delilleri olmasaydı bile, bizzat kendileri, güzel yaratılışları ve karakterleri, güzel ahlâkları peygamberliklerini ispatlamaya yetirdi. (Bkz. Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kurân*, (Çev. İbrahim Tüfekçi), Ensar Neşriyat, İstanbul 2018, c. IX, s. 286).

³² Bkz. Toprak, *Hz. Muhammed'in Nübüvvetine Delil Olan İnsanî Özellikler*, s. 141-142, 213.

Bilindiği üzere kelâmda nübüvvetin ispatında çoğunlukla mucizelerden hareket edilmiştir. Bununla birlikte bazı mütekellimler, peygamberliği doğrulamada mucizelerin yanında üstün insanî özellikleri de delil kabul etmişlerdir. İbn Hazm da bu delili benimseyen âlimlerdendir. O, nübüvveti kanıtlamada mucizenin gerekli olduğu görüşünü benimsemiş, Hz. Peygamber’in Kur’ân mucizesini ve hissî mucizelerini onun nübüvvetinin delilleri arasında zikretmiştir. Kur’ân’ın mucize oluşunun lafzından değil de gayba dair bazı haberleri, geçmiş ilahi kitaplar gibi Allah’ın emirlerini içinde barındırmasından olduğunu dile getiren İbn Hazm, Hz. Peygamber’in Kur’ân ile Arapların tamamına meydan okumasına karşılık onların Kur’ân’a muâraza etmekten âciz kaldıklarını vurgulamıştır. O, mucizenin şartlarını daraltarak Hz. Peygamber’in tehadî özelliği taşımayan hissî harikalarını da mucizeleri arasında zikretmiştir. İbn Hazm sadece Allah’ın eşyanın tabiatında değişikliğe yol açabildiğini söylemiş; mucizenin nübüvveti kanıtlamadaki etkisini muhafaza etme hasasiyetiyle kerâmeti ve sihri kabul etmeyerek bu konuda Mu‘tezile’nin çoğunluğunun görüşüne tabi olmuştur. Ne var ki o, Hz. Peygamber’in nübüvvetinin başka herhangi bir delile gerek kalmadan sîreti ile de ispatlanabildiği iddia etmiştir.

Ancak bize göre nübüvvetinin kanıtlanmasında Hz. Peygamber’in sîretini yeterli görmek doğru değildir. Zira peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin öncelikle mucize ile meydan okuması gereklidir. Mucize olmaksızın sadece sîrete, güzel ahlâka dayanarak nübüvvetin ispat edilmesi söz konusu değildir. Kaldı ki peygamber seçildiğini açıklayan kişinin doğru yahut yalan söylediğini tespit edebilmek için hayatının tamamını dikkate almak gerekir. Hal böyle olunca peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin iddiasını doğrulayabilmesi için evvela Allah tarafından kendisine verilen mucize ile meydan okuması yani ilzam edici bir delil ortaya koyması gerekir.

Sonuç olarak İbn Hazm peygamberliği kanıtlamada mucizenin gerekli olduğu görüşünü benimsemiş, Hz. Peygamber’in nübüvvetini kanıtlamada Kur’ân’ı en güçlü ve kalıcı mucize olarak açıklayarak onun çok sayıda hissî mucizesini delil kabul etmiştir. Aynı zamanda o, Hz. Peygamber’in nübüvvetini ispatlamada sîretinin,

üstün ahlâkının da yeterli olduğunu söylemiştir. Ancak onun nübüvvetin mucize ile ispatlanması yöntemine eleştiride bulunmaması, dahası mucizenin ispat gücünü azaltacak bir tehdit olarak gördüğü kerâmeti kabul etmeyişi, nübüvveti kanıtlamada mucizeye atfetmiş olduğu kıymeti göstermektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki ona göre Hz. Peygamber'in nübüvvetini ispatlamada mucizeler zorunludur. Bu bakımdan onun Hz. Peygamber'in sîretini nübüvvetini ispatlamada destekleyici bir delil kabul ettiğini söylememiz yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

- Bağdâdî, Abdulkâhir, *Usûlu 'd-Dîn*, (Thk. Muhammed Şemseddîn), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2002.
- Bâkîllânî, Ebu Bekir Muhammed, *Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar*, (Çev. Adil Bebek), Rağbet Yayınları, İstanbul 1998.
- Bulut, Halil İbrahim, *Nübüvvetin İspatında Mucize*, Araştırma Yayınları, Ankara 2016.
- Câhız, Ebû Osman Amr. b. Bahr, "Huucü'n-Nübüvve", *Resâilü'l-Câhız*, (Nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Mısır 1979.
- Cürcânî, Seyyid Şerif, *Şerhu'l-Mevakif*, (Çev. Ömer Türker), YEK Yayınları, İstanbul 2015.
- Cüveynî, İmamü'l-Harameyn, *Kitâbu'l-İrşâd*, (Thk. Ahmed Abdürrahim es-Sâyih), Mektebetüs-Sekâfeti'd-Dîniyye, Kahire 2009.
- Demir Bektaş, Kevser, *Mu'tezile ve Keramet*, Endülüs Yayınları, İstanbul 2019.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *Cevamiu's-Sîreti'n-Nebeviyye*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2003.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâ ve'n-Nihâl*, (Çev. Halil İbrahim Bulut), YEK Yayınları, İstanbul 2017.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *el-Usûl ve'l-Furû*, (Nşr. Âtîf Muhammed el-İrâkî-Süheyr Fazlullah Ebû Vâfiye-İbrahim İbrahim Hilâl), Dâru'n-Nehdati'l-Arabiyye, Kahire 1978.
- Ka'bî, Ebu'l-Kâsım el-Belhî, *Kitâbu'l-Makâlât*, (Thk. Hüseyin Hansu vd.), KURAMER Yayınları, İstanbul 2018.
- Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğni fi Ebvâbi't-Tevhîd ve'l-Adl*, (Thk. Hudr Muhammed Nebha), Beyrut 2012.
- Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Usûli'l-Hamse*, (Çev. İlyas Çelebi), YEK Yay., İstanbul 2013.

- Karadaş, Cağfer, “İbn Hazm ve Eş’arîlik Eleştirisi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, Cilt: XVIII, Sayı: 1, ss. 89-102.
- Karadeniz, Osman, *İlim ve Din açısından Mucize*, İFAV Yayınları, İstanbul 2018.
- Kılavuz, Ulvi Murat, “İbn Hazm’da Nübüvvet Tasavvuru”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt: XXIV, Sayı: 1, ss. 1-31.
- Mâtürîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Kitâbu’t-Tevhîd*, (Thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Arûcî), İSAM Yayınları, Ankara 2005.
- Mâtürîdî, Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed, *Te’vilâtü’l-Kurân*, (Çev. İbrahim Tüfekçi), Ensar Neşriyat, İstanbul 2018.
- Nesefî, Ebu’l-Muîn Meymûn b. Muhammed, *Tabsiratü’l-Edille fî Usûli’d-Dîn*, (Thk. Hüseyin Atay-Ş. Ali Düzgün), DİB Yayınları, Ankara 2003.
- Önal, Recep, “Vahiy ve Nübüvvet”, *Sistemantik Kelâm*, (Ed. Mehmet Evkuran), Bilay Yayınları, Ankara 2019, ss. 185-204.
- Polat, Fethi Ahmet, “Bir İ‘câzü’l-Kur’ân İddiası: Sarfe” *Marife*, 2004, Cilt: III, Sayı: 3, ss. 185-218.
- Râzî, Fahreddin, *el-İşâre fî Usûli’l-Kelâm (Felsefî Kelâmın Temel Meseleleri)*, (Çev. Ulvi Murat Kılavuz-Serkan Çetin), Litera Yayıncılık, İstanbul 2018.
- Râzî, Fahreddin, *Muhassal*, (Nşr. Eşref Altaş), Klasik Yayınları, İstanbul 2019.
- Sâbûnî, Nureddîn, *el-Kifâye fî’l-Hidâye*, (Thk. Muhammed Aruşî), İstanbul 2012.
- Serdar, Murat, “İbn Hazm’ın Eş’arî Kelâmına Yönelik Eleştirileri”, *Uluslararası İmam Eş’arî ve Eş’arîlik Sempozyumu Bildirileri*, (Ed. Cemalettin Erdemci - Fadıl Aygün), Beyan Yayınları, İstanbul 2015, c. II, ss. 89-120.
- Serdar, Murat, *İbn Hazm’ın Kelami Görüşleri*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014.
- Taberî, Ali b. Rabben, *ed-Dîn ve’d-Devle fî İsbâti Nübüvveti’n-Nebîyyi Muhammed (sav)*, (Thk. Âdil Nüveyhiz), Dâru’l-Âfâki’l-Cedîde, Beyrut 1973.
- Toprak, İbrahim, *Hz. Muhammed’in Nübüvvetine Delil Olan İnsanı Özellikler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2020.
- Yavuz, Salih Sabri, *İslâm Düşüncesinde Nübüvvet*, Pınar Yayınları, İstanbul 2012.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “Delâilü’n-Nübüvve”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c. IX, ss. 115-117.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “İbn Hazm (İtikadî Görüşleri)”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, c. XX, ss. 52-56.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “Sarfe”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, c. XXXVI, ss. 140-141.